

17.12
73

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

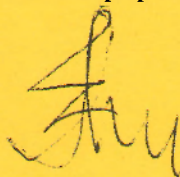
Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту

КОТЕНДЖИ ЛЕОНІД ВАЛЕНТИНОВИЧ

УДК 796.85.072.2

**ІСТОРИКО-СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ СВІТОВОГО
ПАУЕРЛІФТИНГУ**

24.00.01 – олімпійський і професійний спорт

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з фізичного виховання і спорту

Дніпропетровськ – 2012

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Бердянському державному педагогічному університеті, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент **Стеценко Анатолій Іванович**, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, доцент кафедри спортивних дисциплін.

Офіційні опоненти:

доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор **Мічуда Юрій Петрович**, Національний університет фізичного виховання і спорту України, завідувач кафедри менеджменту і економіки;

кандидат педагогічних наук, доцент **Кириченко Тарас Григорович**, ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”, доцент кафедри спортивних дисциплін і туризму.

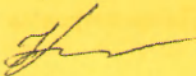
Захист відбудеться **«20» квітня 2012 р.** о **12 год.** на засіданні спеціалізованої вченої ради К 08.881.01 Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту (49094, м. Дніпропетровськ, вул. Набережна Перемоги, 10).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту (49094, м. Дніпропетровськ, вул. Набережна Перемоги, 10).

Автореферат розіслано **«16» березня 2012 р.**

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. В. Москаленко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Пауерліфтинг посідає особливе місце серед силових видів спорту, адже об'єднує у своїй системі унікальні змагальні вправи. Завдяки відносній простоті техніки, гармонійному впливу вправ на розвиток основних м'язів, а також можливості визначати найсильнішого атлета як в окремих вправах, так і в сумі триборства, прихильники вважають пауерліфтинг демократичним, доступним і популярним силовим видом спорту, який сьогодні перебуває у перманентному стані свого розвитку. Тому і в сучасній спортивній науці проблематика пауерліфтингу є актуальним, але мало вивченим дослідницьким сегментом.

Сьогодні існують десятки альтернативних міжнародних організацій пауерліфтингу (федерації, союзи, асоціації, конгреси тощо), але найбільш розвиненою серед них є Міжнародна федерація пауерліфтингу (International Powerlifting Federation – далі IPF), яка об'єднує понад 100 країн світу. Втім, політика цієї організації, яка, хоч і обрала курс на визнання пауерліфтингу олімпійським видом спорту, не завжди відповідає вимогам сьогодення. Очевидно, що процес набуття повноцінного статусу олімпійського виду спорту вимагає зміни певних стереотипів.

Останнім часом пауерліфтинг все частіше стає об'єктом наукових досліджень. Різні аспекти методики підготовки в пауерліфтингу висвітлено в працях L. Simmons, 1989; Ф. Хетфілда, 1992; В. Богачева, А. Медведєва, Я. Якубенка, 1997; П. Рибальського, 1999; Л. Остапенка, 2000; Б. Шейка, 2003; Л. Плотницького, В. Сірика, 2004; Л. Дворкіна, 2005; М. Аксьонова, 2006; В. Громова, 2006; О. Ворожейкіна, 2010; Д. Ніжніченка, 2010. Особливості спортивного відбору в пауерліфтингу вивчали І. Капко, В. Олешко, О. Пуцев, 2004. Проблеми юнацького спорту у пауерліфтингу досліджували В. Новокрещенов, 2005; П. Перов, 2005; А. Стеценко, В. Пилипко, Ван Сінья 2009. Засоби і методи відновлення під час занять пауерліфтингом розглядаються в публікаціях П. Євстратова, В. Савка, Ю. Циби, Я. Виклюка, 2005; Г. Ходосевича, 2008. Місце пауерліфтингу у фізичному вихованні студентів досліджували В. Павлов, 1999; Н. Каленикова, 2004; О. Похоруків, 2005. Різні методичні підходи до навчання та удосконалення техніки виконання змагальних вправ пауерліфтингу запропоновані П. Рибальським, 1997; Е. Куделіним, 2007. Особливостям жіночого пауерліфтингу присвячено наукові дослідження Ж. Іванової, 2008, 2009; Ю. Гордієнко, 2009, 2010. Проте, не дивлячись на досить широкий спектр наукових інтересів, відомо лише кілька публікацій, присвячених становленню і розвитку пауерліфтингу (Б. Левченко, 1992; Б. Шейко, 2003; J. Todd, 2004; І. Збандут, 2006; А. Стеценко, 2006, 2008; П. Кравцов, 2007; А. Znojek, 2007; D. Unitt, 2010;

А. Wahlstrupp, 2010). Поки що недослідженим є питання удосконалення управління розвитком пауерліфтингу, що, у свою чергу, може стати на заваді подальшому поширенню цього виду спорту як у світі в цілому, так і в Україні зокрема.

Виходячи з попереднього аналізу проблеми дослідження, встановлено, що пауерліфтинг як самостійний вид спорту відносно не так давно відомий у світі, а тому знань про його різні історико-соціальні аспекти накопичено поки що вкрай мало. До того ж існують розбіжності щодо висвітлення деяких історичних фактів і подій, що потребує додаткового ретроспективного аналізу. Поширення пауерліфтингу в багатьох країнах світу серед різних категорій населення вимагає виходу на новий, більш якісний рівень управління процесом подальшого розвитку пауерліфтингу. З огляду на актуальність проблеми, дослідження з обраної теми є своєчасним та актуальним.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до “Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006 – 2010 рр.” Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту за темою 1.3.7.2п „Організація і технологія удосконалення діяльності суб'єктів та об'єктів управління фізичною культурою і спортом” (номер державної реєстрації 0106U011988) та “Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011 – 2015 рр.” Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту за темою 1.2 „Сучасний професійний спорт та шляхи його розвитку в Україні” (номер державної реєстрації 0111U001715). У межах зазначених тем особисто автором удосконалено підходи до вивчення стану розвитку світового пауерліфтингу, досліджено теоретичні засади організації маркетингового стратегічного аналізу діяльності IPF, розроблено модель управління та організації світового пауерліфтингу.

Мета дослідження – визначити особливості формування і розвитку світового пауерліфтингу та розробити напрями вдосконалення системи управління Міжнародної федерації пауерліфтингу (IPF).

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу наукової та спеціальної літератури систематизувати й узагальнити науковий досвід вивчення проблем спорту як соціального феномена та здійснити ретроспективний аналіз умов виникнення і становлення пауерліфтингу як окремого виду спорту.

2. Вивчити особливості розвитку світового пауерліфтингу з обґрунтуванням його соціальної значущості.

3. З'ясувати особливості діяльності керівних органів Міжнародної федерації пауерліфтингу (IPF).

4. Розробити та впровадити модель організаційного та управлінського механізму діяльності IPF, що сприятиме подальшій популяризації пауерліфтингу.

Об'єкт дослідження – процес становлення і розвитку пауерліфтингу як суспільного явища в сфері спорту.

Предмет дослідження – історичні та соціальні умови процесу становлення і розвитку пауерліфтингу на світовому й національних рівнях.

Для розв'язання поставлених завдань у роботі було використано такі **методи дослідження**: аналіз наукової, науково-методичної і публіцистичної літератури та матеріалів мережі Інтернет, аналіз офіційних документів міжнародних і національних спортивних організацій з пауерліфтингу; історичний, логічний, історико-порівняльний методи; соціологічні дослідження; методи математичної статистики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

–уперше у вітчизняній та світовій науці систематизовано та комплексно досліджено історичні, соціальні та управлінські аспекти світового пауерліфтингу, що є основою для аналізу фундаментальних закономірностей процесу його формування, для творчого осмислення та прогнозування майбутніх тенденцій і перспектив розвитку всього спортивного руху;

–уперше теоретично обґрунтовано та систематизовано концептуальні підходи до вивчення процесів поширення пауерліфтингу в країнах світу, закономірності динаміки показників змагальної діяльності провідних атлетів, історіографічні характеристики світових рекордів, особливості використання спеціального екіпування, діяльність керівних органів IPF, що може бути використано у визначенні ефективної політики управління розвитком пауерліфтингу;

–додовнено методологічну базу процесу розвитку світового пауерліфтингу шляхом упровадження експериментальної моделі організаційного та управлінського механізму діяльності IPF;

–подальшого розвитку дістали теоретичні підходи щодо вивчення історико-соціальних і управлінських аспектів окремих видів спорту (на прикладі пауерліфтингу).

Практична значущість роботи. У дисертації розроблено і впроваджено сучасну модель організаційного та управлінського механізму діяльності IPF, яка сприятиме подальшій популяризації пауерліфтингу та прискоренню процесу його включення до програми Олімпійських Ігор, обумовлює втілення ефективних реформаторських змін у правилах змагань, визначає доцільність використання спеціального екіпування, сприяє залученню спонсорів та висвітленню подій пауерліфтингу в ЗМІ тощо.

Беручи до уваги значні досягнення українських пауерліфтерів на світовій спортивній арені та популярність цього виду спорту в нашій країні, можна стверджувати, що впровадження моделі організаційного та управлінського механізму діяльності IPF дає можливість враховувати інтереси України при формуванні та реалізації політики подальшого розвитку світового пауерліфтингу.

Результати дисертаційної роботи знайшли своє практичне застосування у діяльності окремих установ, що підтверджується відповідними довідками про впровадження, зокрема таких: Міжнародної федерації пауерліфтингу (IPF), Національної федерації пауерліфтингу України, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Бердянського державного педагогічного університету.

Особистий внесок здобувача полягає у дослідженні світового пауерліфтингу як соціальної системи на міжнародному та національному рівнях, а також у розробці рекомендацій з удосконалення системи організації та управління пауерліфтингу в IPF. Усі результати дисертаційної роботи одержано автором самостійно. У наукових публікаціях у співавторстві дисертантові належить організація досліджень, проведення статистичного аналізу та інтерпретація отриманих даних.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та результати дисертаційного дослідження було представлено й обговорено на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях, семінарах, нарадах, зокрема на Всеукраїнській науково-практичній конференції „Проблеми здоров'я та перспективи розвитку спорту і фізичного виховання молоді у сучасному світі” (Бердянськ, 2009), Міжнародній науково-практичній конференції „Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійно-педагогічної підготовки різних верств населення” (Київ, 2010), II Міжнародній науково-практичній конференції „Здоров'я і освіта: проблеми і перспективи” (Донецьк, 2010) та Всеукраїнському науково-практичному семінарі підвищення кваліфікації тренерів, суддів та фахівців з пауерліфтингу (Маріуполь, 2010, 2011).

Публікації. Результати дисертаційної роботи викладено у 5 публікаціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, практичних рекомендацій, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації – 224 сторінки. Робота містить 22 рисунки, 21 таблицю і 7 додатків. Список використаних джерел налічує 314 найменувань, з яких 59 – праці іноземних авторів.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, окреслено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; аргументовано наукову новизну одержаних результатів; з'ясовано практичне значення роботи, подано відомості про апробацію і впровадження здобутих результатів та структуру дисертації.

Перший розділ „Єдність і багатофункціональність спортивної діяльності людства” присвячено теоретичному аналізу літературних джерел, розкрито загальні положення системи й змісту міжнародного спортивного руху.

Визначено, що сфера спорту має дуже складні компоненти, які змінюються в часі. Показано, що сучасні тенденції міжнародного спортивного руху і завдання, які постають перед ним, вказують на необхідність переосмислення його ролі та місії, формування нових підходів і визначення нових пріоритетів розвитку видів спорту. Незважаючи на те, що в Україні досить активно досліджуються історико-соціальні проблеми фізичної культури і спорту, наукові праці щодо вивчення характеристик спорту як міжнародного руху загалом мають поодинокий характер, і досліджень, присвячених комплексному аналізу пауерліфтингу, існує вкрай недостатньо.

Аналіз літературних джерел показав, що дослідження, пов'язані з проблемами управління міжнародними спортивними організаціями, проводяться епізодично, питання формування міжнародних організацій з видів спорту вивчено недостатньо. Зокрема не проведено спеціальних досліджень, присвячених з'ясуванню й обґрунтуванню удосконалення управлінсько-організаційної роботи керівних органів IPF. Значущість цих питань, з одного боку, і їх нерозв'язаність, з іншого, визначають актуальність теми дисертаційної роботи.

У другому розділі „Методи і організація дослідження” обґрунтовано та описано системи методів дослідження, що адекватні об'єкту, предмету, меті й завданням дисертаційної роботи, подано відомості про організацію дослідження.

Для розв'язання визначених у роботі завдань було використано такі методи дослідження: аналіз наукової, науково-методичної і публіцистичної літератури та матеріалів мережі Інтернет з метою вивчення теоретичних знань про світовий спорт; аналіз офіційних документів міжнародних і національних спортивних організацій з пауерліфтингу здійснювався з метою уточнення організації системи управління; історичний, логічний, історико-порівняльний методи застосовувалися для дослідження виникнення, формування та розвитку світового пауерліфтингу з метою виявлення внутрішніх та зовнішніх зв'язків, закономірностей і

розбіжностей; соціологічні дослідження проводилися для визначення стану розвитку пауерліфтингу у країнах світу на національному рівні; методи математичної статистики використовувалися в роботі для об'єктивного аналізу отриманих даних.

Дослідницька робота проводилася на базі кафедри теорії та методики фізичного виховання Бердянського державного педагогічного університету протягом трьох етапів, на кожному з яких послідовно розв'язувалися означені наукові завдання.

На *першому етапі* (вересень 2008 р. – лютий 2009 р.) вивчалися та аналізувалися дані науково-методичної літератури, було визначено об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, обрано його методологію.

На *другому етапі* (березень 2009 р. – травень 2010 р.) систематизовано основні показники і характеристики світового пауерліфтингу за період усієї історії його формування. За допомогою анкетування та методу експертних оцінок було проведено порівняльний аналіз умов розвитку пауерліфтингу в різних країнах світу та визначено шляхи щодо його подальшої популяризації.

На *третьому етапі* (червень 2010 р. – лютий 2011 р.) розроблено модель організаційного й управлінського механізму діяльності IPF та запропоновано її для впровадження безпосередньо в практику цієї організації; виявлено особливості розвитку пауерліфтингу, що мають міжнародну цінність та можуть бути використані у процесі реформування системи світового пауерліфтингу; підготовлено текст дисертації тощо.

У третьому розділі „Місце пауерліфтингу в системі світового спорту” представлено результати вивчення основних характеристик силових видів спорту, стану розвитку пауерліфтингу в різних країнах світу, особливостей функціонування альтернативних міжнародних організацій пауерліфтингу, основних показників світового пауерліфтингу.

Вивчення історії формування пауерліфтингу (з 1972 р.), його соціально-економічних, правових аспектів та інших важливих питань надає матеріал не лише для аналізу фундаментальних закономірностей процесу сучасного розвитку пауерліфтингу, а й для творчого осмислення та прогнозування майбутніх тенденцій і перспектив усієї системи спорту.

Серед усіх видів спорту чільне місце посідають силові, до яких належать богатырське багатоборство, бодібіддинг, важка атлетика, гирьовий спорт і пауерліфтинг. З метою визначення відмінностей між цими видами спорту ми порівнювали такі показники: доступність для занять різних категорій населення, досягнення українських атлетів на міжнародній арені, популярність у ЗМІ, рівень розвитку у світі, поширення в системі ДЮСШ України, спеціальне екіпування, спеціальне обладнання для змагань, травматизм під час занять і змагань. На підставі висновків експертів та аналізу літературних даних

встановлено, що пауерліфтинг має досить високий рейтинг, що свідчить про його значущість у системі спорту.

Аналіз дослідження показав, що на національному рівні пауерліфтинг відрізняється за специфічними ознаками. Так, наприклад, у деяких країнах пауерліфтинг має давні традиції, розвинену інфраструктуру, фінансову підтримку з боку держави і регіонального керівництва та меценатів (Норвегія, Польща, Росія, Тайвань, Україна, Франція Японія тощо). В інших країнах, не дивлячись на окремі високі здобутки на міжнародній арені, за популярністю і за рівнем фінансування з боку держави розвиток пауерліфтингу залишається на незадовільному рівні.

Особливістю пауерліфтингу є те, що його розвиток супроводжується створенням альтернативних організацій (федерацій, конгресів, альянсів асоціацій, союзів тощо), які відрізняються між собою правилами проведення змагань, використанням спеціального екіпування та ставленням до допінгу. Порівняльна характеристика таких організацій дозволяє стверджувати, що безперечним лідером світового пауерліфтингу є IPF, до складу якої входить 108 країн світу з усіх континентів.

При визначенні розподілу сил у спорті між країнами світу досліджують різні аспекти, у т.ч. й кількість медалей, здобутих на найвищих спортивних форумах. Як показав аналіз протоколів змагань за період 1991–2010 рр., у чемпіонатах світу серед жінок і чоловіків було розіграно 2319 нагород, які знайшли своїх володарів у 45 країнах світу. Абсолютним лідером за загальною кількістю нагород є Росія, спортсмени якої вибороли 218 (27,9%) золотих медалей. Друге місце посідають представники США – 90 (11,5%), третій показник мають атлети Японії – 66 (8,5%). При цьому встановлено, якщо раніше (1991-1992 рр.) домінували пауерліфтери США, частка виборених ними золотих нагород становила 35,7%, то останнім часом (2009-2010 рр.) лідерами є представники Росії (55,3% медалей).

У результаті досліджень нам вдалося встановити, що географія країн, які ведуть боротьбу за нагороди чемпіонатів світу з пауерліфтингу, суттєво звужилася (рис. 1), що може негативно вплинути на подальший розвиток пауерліфтингу через слабку перспективу більшості країн претендувати на медалі.

За той час, коли пострадянські країни виступають окремими командами, у пауерліфтингу (триборство) безперечним лідером стала Росія, спортсмени якої 27 разів (11 – чоловіки, 16 – жінки) зуміли виграти чемпіонати світу в командному заліку. Майже вчетверо менше таких перемог на рахунку США (7 = 5 + 2), тричі тріумфувала збірна України (3 = 2 + 1). За відсутності збірних команд Росії та України у 2006 р. єдиний раз перемогла чоловіча збірна Польщі. Якщо за весь період призові місця розподілялися серед 7 чоловічих команд та 8 жіночих, то за останні чотири роки (2007-2010 рр.)

коло претендентів звучилося до 4 країн. У чоловічому пауерліфтингу серед лідерів Росія, Україна, США та Польща. Серед жінок безперечно найсильнішими командами є 5 країн: Росія, Україна, Тайвань, США та Фінляндія.

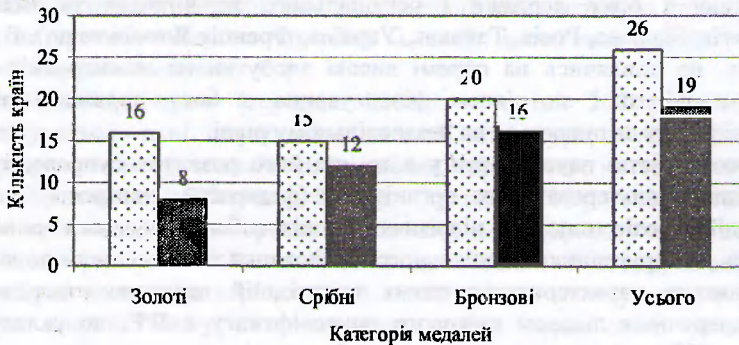

Рис. 1. Кількість країн, представники яких вибороли нагороди чемпіонатів світу з пауерліфтингу серед жінок і чоловіків у рзні періоди

□ 1991-1992 pp. ■ 2009-2010 pp.

Аналіз найвищих досягнень показав, що за сумарним показником рекордів лідирують росіяни, які мають 31 рекорд (29,5%). Майже вдвічі поступаються їм представники США – 16 (15,2%). Третій показник має Польща (10; 9,5%), на четвертому місці Японія (9; 8,6%), на п'ятому – Україна (8; 7,6%). Ще дві країни, Тайвань і Швеція, мають по 6 рекордів, решта 12 країн, представлені в таблицях рекордів, – від 1 до 3.

У пауерліфтингу для визначення рейтингу найсильніших атлетів серед усіх учасників змагань застосовують коефіцієнти Wilks, які дозволять нівелювати масу тіла атлетів. Встановлено, що останнім часом у рейтингах найсильніших пауерліфтерів перемагають представники більш легких вагових категорій. Ймовірно настав час, коли необхідно змінити систему такого оцінювання на більш об'єктивну, що враховувала б змагальні результати усіх учасників.

Беручи до уваги основні здобутки в пауерліфтингу на міжнародному рівні, до яких віднесено такі показники, як місця в індивідуальному і командному заліках та кількість рекордів світу, за результатами змагань 1991-2010 pp. нами визначено п'ять груп країн, серед яких Україна посідає четверте місце у першій групі.

У четвертому розділі „Організаційно-управлінська діяльність Міжнародної федерації пауерліфтингу (IPF)” досліджено структуру IPF, особливості суддівства, антидопінгову політику, спеціальне екіпування, представлено модель організаційного та управлінського механізму діяльності IPF.

Керівні виконавчі органи IPF налічують 75 посад. Проте аналіз представництва країн у цій структурі показав, що до відповідних підрозділів входять лише 60 осіб з 22 країн світу. Найбільше представників від США – 11, майже вдвічі менше від Німеччини – 6, 7 країн мають по 3 посади, 6 країн – по 2, ще 6 країн – по одній посаді. Деякі особи, які входять до управлінських органів IPF, обіймають одразу дві, а то й три посади. У деяких підрозділах переважна частина представників – від однієї країни. Отже, встановлено, що формування керівних органів не завжди відповідає загальноприйнятим нормам процедури виборів.

За результатами досліджень нам вдалося встановити, що як за кількісними показниками (кількість учасників від країн, які беруть участь у міжнародних змаганнях), так і за рівнем досягнень на світовій арені, провідними державами є Росія, Україна, Польща, Японія, США. Саме представники цих країн виборюють ліву частку медалей найвищого гатунку, делегують найбільшу кількість атлетів для участі в чемпіонатах світу. Однак до виконавчих підрозділів IPF представники цих країн не входять, за винятком США та Японії. Водночас деякі країни, представники яких входять до складу керівних підрозділів, характеризуються відносно посередніми здобутками на міжнародній спортивній арені і, відповідно, низьким рівнем розвитку пауерліфтингу. Іноді такі країни навіть пропускають найголовніші змагання року. Так, наприклад, на чемпіонат світу 2009 р. взагалі не прислали своїх спортсменів такі країни, як Люксембург, Швеція, ПАР, Італія, Іспанія, Уругвай. Наступного 2010 р. знову не було атлетів Італії, а також Гонконгу.

Слід зауважити, що пауерліфтинг належить до таких видів спорту, в яких результат спортсмена суттєво залежить від рішення суддів. Тому система підготовки кваліфікованих суддів з пауерліфтингу є важливою складовою ефективного розвитку цього виду спорту. Однак, з'ясовано, що існує ряд факторів, які не сприяють якісному суддівству змагань з пауерліфтингу: формальні підходи до підготовки і підвищення кваліфікації суддів, відсутність інституту професійних суддів тощо.

Аналіз антидопінгової діяльності IPF дозволяє стверджувати про відкриту масштабну боротьбу проти використання допінгу, проте досягти повної перемоги над таким негативним явищем поки що не вдається. Протягом 2004-2010 рр. було зафіксовано 196 позитивних результатів тестування. Якщо у 2004 і 2005 рр. цей показник не перевищував позначку 30 щорічно, то у 2006 р. серед загальної кількості тестувань (354)

було виявлено рекордну кількість біопроб (63; 17,8%), що містили заборонені речовини. Протягом наступного періоду (2007-2010 рр.) кількість проведених тестувань залишалася на такому ж рівні (372, 361, 361, 345), проте показник позитивних проб стрімко зменшився (28, 7,5%; 23, 6,4%; 13, 3,6%; 18, 5,2%).

У сучасному спорті успішність спортсмена залежить від багатьох чинників, серед яких усе більш значимими стають високотехнологічні ергогенні засоби (засоби відновлення, харчові добавки, психологічна підготовка, ефективні конструкції спортивного інвентаря та обладнання тощо). Великого значення в пауерліфтингу набуло спеціальне екіпування. Проте поступово назріває критична ситуація, коли перед керівниками IPF постає питання: надалі погоджуватися з експансією виробників суперфективного спеціального екіпування або приймати рішення щодо обмеження чи заборони такого екіпування на користь загальних естетичних спортивних цінностей.

Визначено, що основою подальшого розвитку IPF має бути формування чіткої концепції розвитку світового пауерліфтингу, яка ґрунтується, перш за все, на ефективному управлінні. З метою подальшого розвитку пауерліфтингу у дисертації запропоновано модель організаційного та управлінського механізму діяльності IPF, яка, виходячи з цілей і завдань, що постають перед IPF, містить складові елементи, які, за умови їх реалізації, сприятимуть подальшій популяризації пауерліфтингу (рис. 2).

У результаті аналізу проблем і шляхів інноваційного розвитку світового пауерліфтингу нами окреслено основні засади моделі організаційного та управлінського механізму діяльності IPF і шляхи її реалізації, що полягає в удосконаленні нормативно-правової бази, залученні до співпраці на взаємовигідних умовах спонсорів, тісному співробітництві з іншими спортивними організаціями, виявленні додаткових джерел фінансування, розробці спеціальних маркетингових програм, формуванні й удосконаленні системи PR-програм тощо.

Законодавчими органами IPF є Генеральна Асамблея і Конгрес, що проводяться два рази поспіль з періодичністю один раз на чотири роки. На засіданні Генеральної Асамблеї вирішуються питання щодо внесення змін до Статуту і Правил змагань. Конгреси проводяться за форматом звітно-виборчих конференцій, де одним з ключових питань є вибори керівних органів IPF. З метою розширення можливостей новообраного керівництва IPF конструктивно впливати на стратегію розвитку пауерліфтингу та втілювати власні передвиборчі програми, вважаємо, що доцільніше проводити спочатку Конгрес, а наступного року – Асамблею.

Рис. 2. Модель організаційного та управлінського механізму діяльності ІРФ

Зовнішні суб'єкти взаємодії IPF. Для здійснення основної мети федерації – включення пауерліфтингу до програми Олімпійських Ігор, необхідно посилити співпрацю з Міжнародним олімпійським комітетом та національними олімпійськими комітетами через відповідні національні федерації.

Об'єкти управління/внутрішні суб'єкти взаємодії. Національні та континентальні федерації пауерліфтингу водночас є об'єктами управління, якими IPF керує через виконавчі органи, і суб'єктами, які мають формувати політику світового пауерліфтингу через законодавчі органи IPF.

Суб'єктами управління IPF є його виконавчі органи, до яких належить Виконавчий комітет IPF та профільні комітети і комісії, діяльність яких повинна бути зумовлена відповідними компонентами управлінської діяльності IPF.

Професійна діяльність посадових осіб IPF має ґрунтуватися на засадах компетентнісного підходу, що обумовлено чотирма базовими кластерами компетентностей: операційно-технологічні, когнітивні, соціально-психологічні, акме-компетентності.

Реалізація моделі організаційного та управлінського механізму діяльності IPF дозволить поєднати інтереси світового й українського пауерліфтингу, а також сприятиме утвердженню позитивного іміджу вітчизняного спорту на міжнародній арені.

Основні положення розробленої моделі знайшли підтримку серед представників різних країн і керівників IPF, про що свідчать довідка про впровадження результатів дослідження і, як наслідок, певні зміни у політиці IPF за підсумками Конгресу IPF (07.11.2011).

У п'ятому розділі „Аналіз і узагальнення результатів дослідження” охарактеризовано розв'язання завдань дослідження, внаслідок якого отримано три групи даних, які підтверджують наявні у літературі, доповнюють та абсолютно нові результати за проблемою дослідження.

У дисертаційній роботі *підтверджено* наявні в науковій літературі (В. Платонов, 1997; Н. Визитей, 2005; Ю. Бріскін, 2007; Е. Гик, 2007) дані про те, що в основі проведення досліджень проблем міжнародного спортивного руху лежить методологія системного підходу, яка ґрунтується на порівняльно-історичному аналізі, вивченні, узагальненні літературних джерел, законодавчих і регламентуючих документів, світового досвіду спортивної практики.

Проведені нами дослідження дозволили доповнити дані про розвиток світового (В. Богачев, А. Медведєв, Я. Якубенко, 1997; Б. Шейко, 2003; J. Todd, 2004; Л. Дворкін, 2005; П. Кравцов, 2007) та українського (Б. Левченко, 1992; А. Стеценко, 2008) пауерліфтингу. Визначено напрями подальшого розвитку концепції діяльності міжнародних спортивних організацій, обґрунтованої В. Васіним (2002).

У ході проведеного дослідження одержано нові дані про особливості змагальної діяльності пауерліфтерів.

Уперше у вітчизняній та світовій науці систематизовано комплексні дослідження розвитку пауерліфтингу. Розроблено і впроваджено модель організаційного та управлінського механізму діяльності IPF.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження виявив певну увагу науковців до різних складових міжнародного спортивного руху. Систематизовано та узагальнено науковий досвід фахівців, у результаті чого встановлено, що пауерліфтинг є важливим компонентом світового спорту. Водночас проведений пошук показав, що проблема дослідження історико-соціальних аспектів світового пауерліфтингу розроблена недостатньо. Праці дослідників у цьому напрямі не мають комплексного характеру, а стосуються лише його окремих історичних фактів і не відображають цілісної картини стану розвитку сучасного пауерліфтингу. Зокрема невивченими залишаються загальностатистичні показники світового пауерліфтингу, не проведено спеціальних досліджень, присвячених з'ясуванню й обґрунтуванню системи управління у Міжнародній федерації пауерліфтингу (IPF). Відсутня впорядкованість науково-методичної літератури, яка б висвітлювала підходи до використання досвіду організаційно-управлінських дій задля подальшого розвитку пауерліфтингу. Тому комплексне вивчення процесів розвитку пауерліфтингу в світі є своєчасним, необхідним і становить значний інтерес для теорії та спортивної практики.

2. У дисертації визначено особливості розвитку світового пауерліфтингу, обґрунтовано його соціальну значущість. У результаті вивчення архівної бази IPF, у т.ч. статутних і нормативних документів, протоколів змагань, таблиць рекордів тощо, встановлено, що розвиток світового пауерліфтингу характеризується своєрідністю організаційної структури, активною розробкою програмно-нормативної бази, налагодженням системи масових спортивних змагань, зростанням соціальної значущості занять пауерліфтингом людей різного віку і статі.

За оцінками експертів, пауерліфтинг має досить високий загальний рейтинг (2,9) серед силових видів спорту, поступаючись лише бодібілдингу (по 2,2) і важкій атлетиці (2,6) та переважаючи гирьовий спорт (3,2) і багатирське багатоборство (4,2).

Ретроспективний і системний аналіз світового пауерліфтингу, що ґрунтувався на дослідженні основних міжнародних змагань, дозволив встановити закономірності змін таких показників: результативність провідних спортсменів світу, динаміка рекордів світу, розподіл медалей і командних місць між країнами тощо.

З'ясовано, що зростає кількість країн-членів IPF і учасників змагань: у період 1971-1981 рр. у чемпіонатах світу брали участь від 37 до 117 учасників щорічно, останнім часом (2007-2010 рр.) цей показник значно підвищився – від 651 до 828 учасників.

Пауерліфтинг є видом спорту, в якому спортсмени досягають найвищих результатів у віці за 30 і навіть за 40 років.

Коло держав, спроможних претендувати на передові позиції у світовому пауерліфтингу, протягом останніх років залишається майже незмінним. Чемпіонами ставали, як правило, спортсмени Росії, України, Польщі, США, Угорщини, Казахстану, Японії, Індонезії. Причому, якщо на частку Росії доводиться 4-6 золотих медалей (у 2005 р. – 7), України – 2-3, то іншим вдавалося завоювати лише по одній найвищій нагороді.

3. Досліджено історіографічні характеристики світових рекордів у пауерліфтингу. Встановлено, що в чоловічому пауерліфтингу рекорди світу на момент дослідження належать представникам лише 13 країн з усіх 108 країн-членів IPF (12,0%). Найбільше рекордів на рахунку спортсменів США – 12 (21,8%). Лише одним пунктом поступаються американцям росіяни – 11 (20,0%). У жінок 20 рекордів (40,0%) належить представницям Росії. За сумарним показником також лідирують росіяни, у яких 31 рекорд (29,5%), майже вдвічі поступаються їм представники США – 16 (15,2%). Третій показник має Польща (10; 9,5%), на четвертому місці Японія (9; 8,6%), на п'ятому – Україна (8; 7,6%). Ще дві країни, Тайвань і Швеція, мають по 6 рекордів. Решта країн мають від 1 до 3 показників у таблицях рекордів. З часу, коли почали реєструвати рекорди в чоловічому пауерліфтингу (1973 р.), відбувся значний прогрес результативності найсильніших атлетів світу, при цьому приріст значень рекордів у середньому склав: у присіданні – $34,7 \pm 5,1\%$, у жимі – $40,4 \pm 5,6\%$, у тязі – $16,9 \pm 2,3\%$, у сумі триборства – $23,9 \pm 2,1\%$.

Намагання IPF досягти олімпійського статусу для пауерліфтингу обумовило жорстку боротьбу з допінгом, що є обов'язковою умовою МОК. Протягом 2007–2010 рр. IPF провела 1443 допінг-тестування, якими було охоплено представників 73 країн світу.

За рівнем досягнень на найголовніших міжнародних змаганнях здійснено розподіл країн-членів IPF на п'ять груп. До провідних держав, що мають найбільші успіхи в пауерліфтингу, належать такі країни, як Росія, Україна, США, Польща, Японія. Проте умови розвитку пауерліфтингу в цих та інших країнах різні та мають низку відмінностей, зокрема щодо об'ємів державного фінансування та поширення пауерліфтингу на національному рівні тощо.

4. З'ясовано особливості діяльності IPF, зафіксовано тенденції до зростання кількості учасників міжнародних змагань та країн, які входять до IPF. Ці аргументи переконливо доводять, що IPF є провідною організацією пауерліфтингу в світі.

Незважаючи на певні позитивні зміни, що відбуваються у світовому пауерліфтингу, в результаті нашого дослідження було виявлено недоліки в діяльності IPF, які заважають подальшому розвитку пауерліфтингу:

–проблематика розвитку спортивного руху в сучасній теорії і практиці характеризується недостатнім об'ємом теоретичних та емпіричних розробок, що негативно позначається як на якості нормативно-правових актів, так і на позиціонуванні пауерліфтингу в системі міжнародного спортивного руху;

–не сформульовано концепцію пауерліфтингу не лише як змагального виду спорту, а й як виду рухової активності людей різного віку і статі, деякі чинні положення стратегії розвитку пауерліфтингу залишаються декларативними через свою невідповідність реаліям сьогодення;

–існує кілька міжнародних організацій пауерліфтингу з різними організаційно-правовими конфігураціями, формами власності та структурою органів управління, що є наслідком розбіжностей поглядів на специфічні аспекти пауерліфтингу і, в першу чергу, ставлення до використання допінгу й спеціального екіпіювання;

–фактично відсутні науково-експериментальні роботи, що розкривають особливості організації й управління світовим пауерліфтингом, на які можна було б орієнтуватися в умовах динамічного розвитку сучасного суспільства, і, як наслідок, назріла необхідність створення своєї оригінальної системи управління пауерліфтингом;

–сучасна система управління у світовому пауерліфтингу залишається невідрегульованою та непрозорою стосовно виборів та призначень у виконавчих органах IPF, суперечить новітнім тенденціям формування ринкових економічних відносин, розвитку відкритого демократичного суспільства, що викликає необхідність чіткого розмежування й визначення стратегічних завдань як усієї IPF, так і її підрозділів;

–ефективному функціонуванню системи світового пауерліфтингу на заваді стоїть слабе фінансове, матеріально-технічне забезпечення та недостатня координація і регулювання взаємозв'язків у системі управління, недосконалість програмно-нормативної та правової бази, недостатне впровадження у практичну сферу пауерліфтингу науково-методичних напрацювань, невизначеність ідейно-теоретичних основ сучасного світового пауерліфтингу, недосконалість системи і структури підготовки професійних кадрів (суддів, тренерів, організаторів змагань тощо), відсутність маркетингових програм залучення спонсорів та рекламодавців, незадовільний рівень інформаційного супроводу подій пауерліфтингу, відсутність навчально-методичних проектів і програм для країн, у яких пауерліфтинг поки що не набув належного рівня розвитку;

–продовжується використання атлетами складного й коштовного спеціального екіпіювання під час змагань, що негативно впливає на популярність пауерліфтингу;

–не працюють форми контролю за виконанням завдань і діяльністю виконавчих органів та посадових осіб IPF.

Виявлені недоліки потребують корегування діяльності IPF, що зумовлено концептуальними й організаційними змінами та необхідністю розробки більш ефективної моделі управління світовим пауерліфтингом, що підтверджується результатами соціологічного опитування і моніторингу.

5. На основі аналізу соціально-економічних умов, традицій і тенденцій формування міжнародного спортивного руху встановлено, що найбільш оптимальним шляхом розвитку світового пауерліфтингу є формування організаційно-управлінської системи, яка відповідає світовій моделі сучасного спорту.

Розроблено модель організаційного та управлінського механізму діяльності IPF, яка сприяє подальшій популяризації сучасного світового пауерліфтингу й забезпечує ефективність реформування та вдосконалення розвитку організаційних основ з урахуванням передового досвіду, творчого використання сучасних технологій, форм та схем організації інших видів спорту. Модель включає такі компоненти: стратегічний план розвитку пауерліфтингу; взаємодія із зовнішніми об'єктами (міжнародні спортивні організації); взаємодія із суб'єктами управління (виконавчі органи IPF); взаємодія із внутрішніми об'єктами (національні та регіональні федерації пауерліфтингу).

Модель організаційного та управлінського механізму діяльності IPF містить обґрунтовано розроблені методичні й практичні рекомендації з розвитку соціально-правових основ виду спорту, де передбачено всебічний комплекс інструментів підтримки всієї системи світового пауерліфтингу, що здійснюється як з боку IPF, так і іншими зацікавленими сторонами.

6. Реалізація основних напрямів подальшого розвитку системи світового пауерліфтингу полягає в удосконаленні нормативно-правової бази; залученні до співпраці на взаємовигідних умовах спонсорів; тісному співробітництві з іншими спортивними організаціями; виявленні додаткових джерел фінансування; розробці спеціальних маркетингових програм; формуванні й удосконаленні системи PR-програм тощо; створює необхідні передумови подальшого розвитку світового пауерліфтингу, що забезпечить йому гідне місце серед найпопулярніших видів спорту.

Ефективність впровадження результатів дослідження забезпечується теоретико-методологічною обґрунтованістю наукового підходу, критичним аналізом і врахуванням попередніх наукових досліджень, відповідністю застосованих методів меті й завданням дослідження; якісною й кількісною обробкою експериментальних даних, упровадженням моделі організаційного та управлінського механізму діяльності IPF.

Розв'язання окреслених у дисертації завдань відкриває простір для подальших наукових досліджень, пов'язаних із місцем та значенням пауерліфтингу в системі міжнародного спортивного руху; вдосконаленням

організаційної структури IPF; матеріально-технічним, медичним і науково-методичним забезпеченням підготовки атлетів для участі у змаганнях; проблемою аматорства і професіоналізму в пауерліфтингу.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях ВАК

1. *Котенджи Л. В.* Розподіл сил між країнами світу на сучасному етапі розвитку пауерліфтингу / Л. В. Котенджи // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків: ХДАДМ (XXIII), 2009. – № 8. – С. 83 – 88.

2. *Котенджи Л. В.* Динаміка результативності переможців чемпіонатів світу з пауерліфтингу серед чоловіків / Л. В. Котенджи, А. І. Стеценко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків: ХДАДМ (XXIII), 2009. – № 6. – С. 75 – 79. (Внесок автора полягає у постановці проблеми, обробці даних методами математичної статистики).

3. *Котенджи Л. В.* Результативність провідних пауерліфтерів світу за формулою Вілкса / Л. В. Котенджи // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наукових праць. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – Випуск 6. – С. 150 – 154.

4. *Котенджи Л. В.* Історіографічний аналіз рекордів світу в чоловічому пауерліфтингу / Л. В. Котенджи // Теорія і практика фізичного виховання. Науково-методичний журнал. – Донецьк: ДонУ, 2011. – № 1-2. – С. 325 – 333.

5. *Котенджи Л. В.* Особливості змагальної тактики в чоловічому пауерліфтингу / Л. В. Котенджи // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Серія „Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт”. – Випуск 86. – 2011. – С. 97 – 100.

АНОТАЦІЇ

Котенджи Л. В. Історико-соціальні аспекти світового пауерліфтингу. На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт. – Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Дніпропетровськ, 2012.

У роботі вперше проведено комплексне дослідження світового пауерліфтингу, що є основою для виявлення фундаментальних закономірностей процесу його формування, для творчого осмислення та

прогнозування майбутніх тенденцій і перспектив розвитку всього спортивного руху. На підставі виявлених кількісних і якісних характеристик досягнень на чемпіонатах світу та з урахуванням думок експертів, країни-члени Міжнародної федерації пауерліфтингу (IPF) поділено на групи.

У роботі вперше подано порівняльну характеристику силових видів спорту. Теоретично обґрунтовано та систематизовано концептуальні підходи до вивчення процесів поширення пауерліфтингу в країнах світу, закономірності динаміки показників змагальної діяльності провідних атлетів, історіографічні характеристики світових рекордів, особливості використання спеціального екіпування, діяльність керівних органів IPF. Доповнено методологічну базу процесу розвитку світового пауерліфтингу шляхом упровадження експериментальної моделі організаційного та управлінського механізму діяльності IPF.

Метою роботи є визначення особливостей формування і розвитку світового пауерліфтингу та розробка напрямів вдосконалення системи управління IPF.

Ключові слова: пауерліфтинг, історія, міжнародна федерація, модель, організація, управління.

Котенджи Л. В. Историко-социальные аспекты мирового пауэрлифтинга. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по физическому воспитанию и спорту по специальности 24.00.01 – олимпийский и профессиональный спорт. – Днепропетровский государственный институт физической культуры и спорта, Министерство образования и науки, молодежи и спорта Украины, Днепропетровск, 2012.

Диссертация посвящена проблеме эффективного развития пауэрлифтинга с учетом исторических и социальных аспектов.

Анализ специальной литературы свидетельствует о том, что сфера спорта состоит из ряда очень сложных компонентов, которые изменяются во времени. Современные тенденции международного спортивного движения и новые задачи, которые стоят перед ним, указывают на необходимость переосмысления его роли и миссии, формирования новых подходов и определения новых приоритетов развития вида спорта.

Для решения целей и задач, поставленных в исследовании, использовались следующие методы: анализ научной, научно-методической и публицистической литературы; изучение и анализ официальных документов международных и национальных спортивных организаций пауэрлифтинга; исторический и логический методы; историко-сравнительный метод; социологические исследования; методы математической статистики.

В работе впервые проведены комплексные исследования мирового пауэрлифтинга, предоставляющие возможность для анализа

фундаментальных закономерностей процесса его формирования, для творческого осмысления и прогнозирования будущих тенденций и перспектив развития, как пауэрлифтинга, так и всего спортивного движения. На основании выявленных количественных и качественных характеристик достижений на чемпионатах мира и на основании мнений экспертов сгруппированы страны-члены Международной федерации пауэрлифтинга (IPF). В работе впервые представлена сравнительная характеристика силовых видов спорта. Теоретически обоснованы и систематизированы концептуальные подходы к изучению процессов распространения пауэрлифтинга в странах мира, закономерности динамики показателей соревновательной деятельности ведущих атлетов, историографические характеристики мировых рекордов, особенности использования специальной экипировки, деятельности руководящих органов IPF. Дополнена методологическая база процесса развития мирового пауэрлифтинга путем внедрения экспериментальной модели организационного и управленческого механизма деятельности IPF.

Целью работы является определение особенностей формирования и развития мирового пауэрлифтинга и разработка направлений совершенствования системы управления IPF.

Ключевые слова: пауэрлифтинг, история, международная федерация, модель, организация, управление.

Kotendzhy L. V. Historical and Social Aspects of the World Powerlifting. – On the rights of manuscript.

Thesis for a degree in Physical Education and Sport in specialty 24.00.01 – Olympic and professional sports. – Dnipropetrovsk State Institute of Physical Culture and Sports, Ministry of Education and Science, Youth and Sport of Ukraine, Dnipropetrovsk, 2012.

For the first time in this paper there was conducted complex research of world powerlifting that allows to analyze the fundamental laws of the process of its formation for creative comprehension and forecasting future trends and perspectives of all sports movement. On the basis of identified quantitative and qualitative characteristics of the achievements at the world championships and considering the expert opinion we divided countries-members of the International Powerlifting Federation (IPF) into groups.

The paper first presents comparative characteristics of power sports. There were theoretically grounded and systematized conceptual approaches concerning the study of powerlifting prevalence around the world, the regularities of dynamics of leading athletes competitive activity, historical features of world records, features of the special equipment using, activity of IPF governing bodies. There was supplemented methodological basis of the world powerlifting development process by implementing experimental model of organizational and managerial mechanism of IPF.

The aim of the work is to define the features of formation and development of the world powerlifting and working out the ways of improving the IPF management.

Keywords: powerlifting, history, international federation, model, organization, management.